

Zdravko Mlinar: Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi

Prispevek k zblíževanju prostorske sociologije in arhitekture / urbanizma

Dr. Blaž Lenarčič, dipl. soc.

Znanstveno-raziskovalno središče Koper in Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem

Zdravko Mlinar: Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi. Prostorsko-časovna organizacija bivanja: raziskovanja na Koprskem in v svetu. Fakulteta za družbene vede: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 2008, I-XVI + 485 strani.

Slovenska obalna regija ima pomembno mesto v raziskovalnem opusu akademika dr. Zdravka Mlinarja. Z intenzivnim sociološkim raziskovanjem mesta Koper in njegovega širšega območja/zaledja je pričel že v devetdesetih letih, ko so ga povabili k sodelovanju v večdisciplinarnem razvojnem projektu »Koper 2020«. Ta problematika ga je tako prevzela, da je še »v lastni režiji« več let nadaljeval z delom, katerega rezultat je tudi prva knjiga trilogije *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi*, z naslovom *PROSTORSKO-ČASOVNA ORGANIZACIJA BIVANJA: raziskovanja na Koprskem in v svetu*, ki sta jo izdale založba FDV in SAZU v Ljubljani ob koncu leta 2008.

Osrednjo temo s katero se v knjigi ukvarja Mlinar predstavljajo sociološka spoznanja o dolgoročnih trendih sprememb v vsakdanjem ožjem in širšem življenjskem okolju, ki jih prinaša vse bolj intenzivna (upo)raba informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT). Tovrstne tehnologije imajo dvojni učinek in sicer po eni strani uporabnikom omogočajo sproščanje prostorske in časovne vezanosti ter vnaprejšnje določenosti, po drugi strani pa posredno na primer prek telesne pasivizacije in odtujitve od narave dejansko še povečujejo njihovo potrebo po aktivni rekreaciji, kar zaostre zahteve po zagotovitvi kakovostnega fizičnega okolja. Na takšnih izhodiščih avtor kritično ocenjuje (ne)reševanja aktualnih problemov »urejanja prostora« na primeru Mestne občine Koper oziroma Obale, pri čemer ugotavlja, da prevladujoči vzorci bivanja postajajo v mnogočem neuporabni, nove usmeritve za prihodnost pa še niso izoblikovane.

Za razliko od razlag, da danes ni več mogoče predvideti in načrtovati sprememb za prihodnost, avtor vendarle razkriva vrsto predvidljivih procesov, med katerimi izstopa predvsem dolgoročna krepitev človeka kot posameznika v kontekstu globalizacije. V tem najširšem kontekstu pa se spreminja tudi prostorska in časovna organizacija življenja ljudi. Povečuje se bogastvo raznovrstnosti povezovanj in kombinacij bivanja, dela, rekreacije, upravljanja in nenačrtovane tudi prometa, ki presegajo dosedanje ločevanje notranje homogenih prostorskih enot posameznega mesta. V tem smislu je Mlinarjevo razmišljanje o prostorsko-časovni organizaciji bivanja poizkus približevanja prostorskih študij k dejanskemu oziroma

vsakdanjemu življenju posameznikov. In sicer knjiga lahko služi kot neke vrste priročnik za strokovnjake, ki se ukvarjajo z urejanjem in načrtovanjem prostora, hkrati pa v znanstvenem oziroma epistemološkem kontekstu izpostavlja vlogo in pomen družboslovnega raziskovanja pri prostorskem načrtovanju. Slednje je v našem prostoru še posebej aktualno, saj naše »uradno«, institucionalizirano prostorsko načrtovanje v obdobju od slovenske osamosvojitve (žal) ne daje velike pozornosti družboslovnim raziskavam. Prav Mlinarjevo delo pa opozarja na nujnost povezovanja načrtovanja grajenega okolja s pestro družbeno vsebino. Pri tem izpostavi tudi pomembnost vključevanja javnosti v postopke priprave prostorskih načrtov in sicer med drugim pravi: "Planerska praksa premalo razširja razpon vključevanja različnih neposredno in posredno prizadetih in zainteresiranih deležnikov" (Mlinar; 2008: 362). Glede na povedano knjiga podaja usmeritve za celostno urejanje prostora, ki ga danes v praksi (žal) obvladujejo predvsem formalno-pravna določila ter različni partikularni, še zlasti profitni interesi.

Z vidika grajenega okolja je v knjigi velika pozornost namenjena raznovrstnosti potreb prebivalcev s tem ko analizira npr. omejene možnosti za osamosvajanje mladih, posebnosti bivanja študentov, žensk, ostarelih, bolnikov, samcev, odvisnikov od drog, brezdomcev, gejev in lezbijk idr.. Vendar avtor s pomočjo tovrstnih primerov daje poudarek predvsem raziskovanju prostorsko-časovnih razsežnosti bivanja, ki so bile doslej zapostavljene. V tem smislu avtor razmišlja o spreminjanju razmerja med starim in novim (od izključevanja starega k njegovemu nadgra-

jevanju), od zapoznelega reagiranja k vnaprejšnjemu, anticipativnemu delovanju, neizkoriščenosti začasne, prehodne rabe prostorov, kulturna (istrska) dediščina in odpiranje v svet, prenavljanje grajenih struktur, oživiljanje mesta ipd. Avtor je relativno veliko pozornost namenil tudi prostorski mobilnosti ljudi, v okviru katere skuša s pomočjo zanimivih primerov iz vsakdanjega življenja prebivalcev na Koprskem (npr. pomorščaki in vozniki Intereurope) odgovoriti na vprašanja, ali je na vidiku konec stalnega bivališča, kako se spreminja razmerje med prebivalci in obiskovalci (turisti), ali s povečano stopnjo mobilnosti življenje uhaja iz fizičnih krajev v omrežja? Prav v tej tematiki se kaže aktualnost Mlinarjeve knjige, saj gre v prvi vrsti za razmišljanja o procesu globalizacije in informatizacije z vidika vloge oziroma položaja mest oziroma bivalnega okolja družbenih akterjev.

Skupni imenovalac sprememb, ki jih Mlinar zaznava v vsakdanjem življenju posameznikov je osamosvajanje oziroma individualizacija, izraža pa se v povečevanju deleža samskih gospodinjev, v novih potrebah v družinah z dvojno kariero, v večjih stanovanjskih površinah na osebo, v močnih težnjah k rabi osebnega avtomobila idr. Z upoštevanjem tega procesa skuša avtor podati rešitve, s pomočjo katerih bi bilo mogoče preseči paradoks današnjega stanja, da tehnološke spremembe (IKT) prehitvejo ne le zaostavitev prebivalcev nasploh, ampak tudi strokovnjakov na področju urbanega planiranja. V praksi namreč predvsem slednje ne usmerja, ampak bolj ali manj sledi in zaostaja za omenjenimi spremembami.

V knjigi je posebna pozornost namenjena tudi preučevanju premikov v identiteti današnjih mest. In sicer avtor opaža, da postaja vse bolj pomembno tako prežemanje kot izključevanje globalnih in lokalnih vidikov (glokalizacija). Kot je razvidno iz slikovitih primerov predstavljenih v knjigi je Koper v preteklih desetletjih preživel hudo krizo svoje identitete. Tako v smislu diskontinuitete njegovih prebivalcev, kot tudi glede načina življenja, ki je podlegel kontinentalnim vplivom in nenačrtovano je celo fizično izgubil prejšnjo identiteto otoka. Po drugi strani pa kljub tovrstnim (negativnim) spremembam na gospodarskem področju doživlja prepород. S tega vidika lahko

Koprsko zgodbo v tem delu beremo kot paradigmatško. Kajti preko skrbno izbranih in slikovito predstavljenih primerov avtor po eni strani pokaže, kako (v metaforičnem smislu) mesto z odpiranjem v svet spreminja svojo identiteto otoka v identiteto križišča oziroma vozlišča. Če pa vzamemo otok kot simbol razmeroma izolirane skupnosti posameznikov, križišče pa kot simbol odpiranja nasproti tokovom informacij, dobrin, ljudi ipd. potem lahko na tem primeru veliko izvemo o trendih nastajanja novih identitet v kontekstu današnje globalne družbe.

Na strokovno in znanstveno področje prinaša Mlinarjeva knjiga predvsem zблиževanje (prostorske) sociologije in arhitekture, kar vodi k njenemu vzajemnemu dopolnjevanju in k preseganju zamejitev, zaradi katerih so problemi v praksi dosedaj ostajali nerešeni. Kljub temu, da gre za znanstveno delo je knjiga, kar je potrebno posebej izpostaviti, berljiva in nadvse primerna tudi za laično javnost. Po eni strani namreč poizkuša razširjati horizonte mišljenja v prostoru in času, obenem pa na dokaj preprost način pojasnjuje razumevanje abstraktnih kategorij kot sta globalizacija in informatizacija ter jih tako približa ravni vsakdanjega življenjskega okolja.

Knjiga je spodbudila živahno razpravo tako v okviru Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, kot tudi na Fakulteti za humanistične študije UP v Kopru. Pri tem je prišla do izraza izredna vsebinska širina in kompleksnost, ki jo avtor poenoteno obravnava v svoji knjigi in je pritegnila pozornost strokovnjakov iz številnih (sub-)disciplinarnih in problem-skih področij: ne le (prostorskih) sociologov ter urbanistov in arhitektov, ampak tudi razpravljalce s področij kot so ekologija, gerontologija, andragogika, kriminologija idr. Revija »Teorija in praksa« je v letu 2010 izdala posebno tematsko številko (let. XL-VII., št. 2-3) posvečeno tej knjigi in celotnemu delovanju avtorja; to je vključevalo razprave in članke 32 avtorjev. Med njimi so seveda sedanji in nekdanji sodelavci Centra za prostorsko sociologijo Fakultete za družbene vede: Pavel Gantar, ki je vodil razpravo na SAZU, Drago Kos, Marjan Hočevar, Franc Trček, Matjaž Uršič, Jan Makarovič, Andrej Kirn; med sociologi je tudi nekdanji podžupan Mestne občine Koper Tomaž Bizajl, sicer pa še vrsta raziskovalcev iz Kopra,

Ljubljane, Zagreba in ZDA. Med arhitekti pa Marko Mušič, Vladimir Braco Mušič, Grega Košak, Janez Marušič, Janja G. Purger.

Naj na koncu izpostavim, da letos obeležujemo 50 let institucionaliziranega delovanja sociologije na slovenskem, obenem pa tudi znanstvenoraziskovalnega in pedagoškega delovanja zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani in akademika dr. Zdravka Mlinarja. Ko je govora o sociologiji na Slovenskem, gre namreč za priznano dejstvo, da je bil Mlinar eden ključnih utemeljevalcev razvoja moderne sociologije v Sloveniji in Jugoslaviji, kot tudi v mednarodnem merilu. Prav on pa je zasnoval sociološko preučevanje družbeno-prostorskih sprememb, in sicer najprej na lokalni ravni z vidika urbane in ruralne sociologije oz. sociologije lokalnih skupnosti, postopoma pa je izgrajeval tudi bolj celovito razlago teh sprememb, ki jih je predstavil v svojih izvirnih teoretskih konceptualizacijah in empiričnih raziskavah, med katere se uvršča tudi knjiga *Prostorsko-časovna organizacija bivanja: raziskovanja na Koprskem in v svetu*.

